

یک استاد دانشگاه: مترجم فلهای داریم

در سال‌های اخیر صفی از مترجمان گوناگون را می‌بینیم که از زبان‌های گوناگون دست به ترجمه می‌زنند. اما تردید اهل فن در صحت ترجمه مترجمان نوپا همواره نبردی در میان زبان‌دانان آکادمیک و غیرآکادمیک پیش آورده است.

در سال‌های اخیر صفی از مترجمان گوناگون را می‌بینیم که از زبان‌های گوناگون دست به ترجمه می‌زنند. اما تردید اهل فن در صحت ترجمه مترجمان نوپا همواره نبردی در میان زبان‌دانان آکادمیک و غیرآکادمیک پیش آورده است. این جدال که در برخی موارد نیز به رسانه‌ها کشیده می‌شود انگشت اتهام را به سوی انفعال و عقیم بودن گروه‌های زبان‌های خارجی و از سوی دیگر به شتاب‌زدگی در ترجمه از سوی مترجمان غیرآکادمیک نشانه می‌رود. منصوره زرکوب - عضو هیئت‌علمی گروه زبان و ادبیات عرب دانشگاه اصفهان - در گفت‌وگو با خبرنگار خبرگزاری دانشجویان ایران (ایسنا) در اصفهان، درباره زیاد شدن تعداد مترجم‌ها اظهار کرد: مترجم فلهای پیدا کرده‌ایم. این یکی از عیوب کار ترجمه در ایران است که هر کسی به خودش اجازه می‌دهد اگر دو زبان را در هر سطحی بلد است، دست به ترجمه بزند. او افزود: باید یادآور شد که بین ترجمه و معنا کردن تفاوت بسیاری وجود دارد. به عنوان نمونه برخی تصور می‌کنند اگر معنای یک جمله را فهمیدند می‌توانند دست به ترجمه بزنند، درحالی‌که فهم معنای یک جمله اولین قدم و مقدمه کار ترجمه است؛ یعنی ابتدایی‌ترین مرحله‌ای است که می‌توانیم داشته باشیم. اگر این ابتدایی‌ترین مرحله را برویم شاید بتوانیم بعد از آن ترجمه خوبی داشته باشیم.

این استاد دانشگاه با بیان اینکه درباره مترجمانی که تحصیلات علمی ندارند و دست به ترجمه می‌زنند نمی‌توان حکم کلی داد، اضافه کرد: اما متأسفانه در دانشگاه‌های کشور چون ارزش و وزن علمی ترجمه همانند مقاله نیست، متصدیان ترجمه سراغ مترجم شدن نمی‌روند.

مدرس‌ان ترجمه کمتر ترجمه می‌کنند

زرکوب اظهار کرد: سال‌هاست شاهدیم که متصدیان تدریس ترجمه کمتر به ترجمه آثار می‌پردازند، اما در مقابل کسانی که بیشتر ترجمه می‌کنند کمتر تدریس ترجمه دارند. ای کاش مترجمان موفق همچون مرحوم محمد قاضی و مترجمان عربی همچون مرعشی‌پور می‌توانستند تئوری‌های ترجمه را هم تدریس کنند، چون خودشان با ترجمه دست به گریبان هستند. او با بیان اینکه اگر در دانشگاه‌ها برای یک ترجمه همان اندازه امتیاز قائل شوند که برای یک مقاله پژوهشی، شاید بتوانیم استادان مدرس ترجمه را به کار ترجمه نیز سوق دهیم، افزود: اگر امتیاز ترجمه بالاتر برود شاید دیگر شاهد کاستی استاد ترجمه‌ای که خودش هم مترجم باشد، نباشیم. اگر کسی دستی در کار ترجمه داشته باشد قطعاً در کار تدریس موفق‌تر خواهد بود.

این استاد دانشگاه با اشاره به اینکه تا به حال کتابی را ترجمه نکرده است، خاطرنشان کرد: با اینکه تا به حال نتوانسته‌ام ترجمه کنم اما هر ترم با دانشجویان کارشناسی و کارشناسی ارشد مترجمی، درس ترجمه را برمی‌دارم و متون جدید و غیرتکراری را با آن‌ها کار می‌کنم. در واقع با این روش خودم را با ترجمه درگیر می‌کنم به طوری که صبحی که فردایش می‌خواهم سر کلاس بیایم گویی می‌خواهم این ترجمه را چاپ کنم.

روزگاری مترجمان برجسته‌ای داشتیم

زرکوب اظهار کرد: ترجمه از سال‌ها پیش بین زبان فارسی و زبان‌های مختلف در ایران شروع شده است و پس از انقلاب با ارتقای ارتباط بین ایران و سایر کشورها و بیشتر شدن وسایل ارتباط جمعی گوناگون ترجمه نیز رونق بیشتری پیدا کرد. او اضافه کرد: روزگاری مترجمان انگشت‌شماری داشتیم که در عین حال برجسته هم بودند، اما اکنون تعداد مترجم زیاد شده و با پیشرفت وسایل ارتباط جمعی و دسترسی افراد به منابع غیرفارسی ترجمه رونق بهتری پیدا کرده است. با این حال سرعت ترجمه بین فارسی و عربی به سرعت ترجمه فارسی و سایر زبان‌ها نیست، دلیلش هم این است که دانشجویان فارغ‌التحصیل رشته زبان، گرایش مترجمی را به عنوان یک گرایش از ابتدای تأسیس رشته زبان عربی نداشتند.

عضو هیئت‌علمی گروه زبان و ادبیات عرب دانشگاه اصفهان یادآور شد: نزدیک به 50 سال است که در دانشگاه اصفهان رشته زبان عربی تأسیس شده، اما این رشته از ابتدای تأسیس تا نزدیک به 10 سال پیش هیچ گرایشی نداشت. دانشجویان رشته مترجمی پشتیبانی نمی‌شوند

زرکوب درباره گرایش مترجمی زبان و ادبیات عرب گفت: دانشجویان در این گرایش تحصیل می‌کنند، اما متأسفانه پشتیبانی نمی‌شوند، یعنی از نظر علمی ممکن است پرورش یابند، اما از نظر کاری و اینکه استعدادهای آن‌ها را تشخیص دهیم و آن‌ها را بعد از فارغ‌التحصیلی پرورش دهیم کار کارشناسی نکرده‌ایم، همچنین دانشجویان به کتاب‌ها یا فرهنگ لغاتی که باید به طور کامل با آن‌ها آشنا باشند تا بتوانند دست به ترجمه بزنند آشنایی لازم را پیدا نکرده‌اند و در طول تحصیل هم این آشنایی را پیدا نمی‌کنند.

بیشتر شاهد تدریس سنتی بودیم

او خاطرنشان کرد: متأسفانه چون دید وسیعی نسبت به این رشته نبود، آن را با صرف و نحو عربی و چیزی که در حوزه‌های دینی تدریس می‌شد، گره زدند، یعنی به نوعی فکر کردند که چون رشته عربی است و زبان قرآن است باید در تدریس آن روش

حوزوی داشت. متأسفانه روش‌های آموزش زبان که در مورد زبان‌های دیگر به کار گرفته می‌شود، در آموزش زبان عربی استفاده نشد و بیشتر شاهد تدریس سنتی و محفوظات بوده‌ایم.

او اضافه کرد: قطعاً استادانی که دست‌پرورده چنین روش‌هایی هستند خودشان نیز مجبورند همین روش‌ها را به صورت سلسله‌وار پیش گیرند که نتایجش هم چشم‌گیر نبود تا اینکه خوشبختانه اکنون فارغ‌التحصیلان جوان به فکر افتاده‌اند که در مورد زبان عربی، زبان و ادبیاتش را از هم جدا و کاربردی کنند به صورتی که فارغ‌التحصیلان رشته مترجمی بتوانند یک مترجم خوب شوند.

ضعف در ترجمه آثار فارسی به عربی

زرکوب درباره ترجمه خوب آثار عربی به فارسی و ضعف در ترجمه فارسی به عربی گفت: علت اصلی این است که در ایران رشته عربی حدود 45 سال است که وجود دارد، درحالی‌که رشته ادبیات فارسی در کشورهای دیگر اگر هم بوده قدمتش به این اندازه نبوده یا فارغ‌التحصیلانش به این قضایا سوق داده نشده‌اند.

وی افزود: زبان عربی نه تنها در دانشگاه‌ها تدریس می‌شود، بلکه در حوزه‌ها هم تدریس می‌شود؛ بنابراین افرادی که در ایران عربی بلدند زیاد داریم. چون عربی زبان قرآن است و اگر هم بخواهیم در ایران از فارغ‌التحصیلان زبان عربی استفاده کنیم برای ترجمه از فارسی به عربی باز این مشکل بزرگی است زیرا همه می‌دانند که بهترین نوع ترجمه، ترجمه‌ای است که از زبان بیگانه به زبان مادری باشد و فارسی‌زبانان بسیار راحت‌تر می‌توانند از زبان عربی به زبان فارسی ترجمه کنند تا از زبان فارسی به عربی. به دوزبانه‌های فارسی و عربی نیاز داریم

زرکوب تصریح کرد: در ایران به افراد دوزبانه‌ای نیاز داریم که با فرهنگ هر دو زبان به خوبی آشنا باشند و بتوانند زبان فارسی را سال‌ها در ایران آموزش دیده باشند، زبان اصلی‌شان عربی باشد و هنر و استعداد ترجمه نیز داشته باشند تا از پس ترجمه فارسی به عربی بربایند.

استادی که نمی‌تواند به دانشجویش چیزی یاد دهد

او درباره شیوه‌های آموزش زبان عربی گفت: وقتی یک استاد برای ترجمه علمی صحیح آموزش ندیده نمی‌تواند چیزی هم به دانشجو یاد دهد. اگر از 30 سال پیش روی استادان سرمایه‌گذاری و آن‌ها را مجبور می‌کردند که یک سال فرصت مطالعاتی بروند و در زمینه‌های مختلف دوره ببینند، هیچ‌وقت شاهد چنین کاستی‌ای نبودیم.

استاد مترجمی گروه زبان و ادبیات عرب دانشگاه اصفهان اضافه کرد: اگر استادی کتابی در زمینه ترجمه نخوانده نمی‌تواند متنی را که به عربی در مورد ترجمه نوشته شده و دارای اصطلاحات خاص ترجمه است بردارد و ترجمه کند. هر زبانی اصطلاحات خاص خود را دارد و به عنوان نمونه اگر کسی نقد ادبی در ادبیات عرب بلد نیست، نمی‌تواند کتاب نقد ادبی مهمی به زبان عربی را از عربی به فارسی ترجمه کند چون این کار باعث می‌شود ترجمه ناموفقی را ارائه دهد، بنابراین بسیاری این جرات را به خودشان نمی‌دهند که سراغ این کتاب‌ها بروند.

زرکوب اظهار کرد: به ندرت، کتابی را در زمینه زبان‌شناسی می‌بینیم که از عربی به فارسی ترجمه شده باشد، اما کتاب‌های زیادی در این زمینه از انگلیسی به فارسی ترجمه شده است. علتش این است که زبان‌شناسی سال‌هاست که در دانشگاه اصفهان و دانشگاه‌های دیگر تدریس می‌شود، یعنی اصلاً در زمینه زبان‌شناسی اطلاعات چندانی ندارند که بروند و کتاب‌های زبان‌شناسی را از عربی به فارسی ترجمه کنند.

با زبان عربی به طور شایسته رفتار نشده است

او با ابراز نگرانی از آینده زبان عربی خاطرنشان کرد: با زبان عربی آن طور که شایسته یک زبان بوده رفتار نشده چون به چشم یک زبان دینی به آن نگاه کرده‌اند نه یک زبان بیگانه، به همین دلیل است که دانشجویان و حتی استادان لهجه نمی‌دانند یعنی نمی‌توانند با لهجه ارتباط برقرار کنند. البته گروه عربی در نظر دارد استادانی را که در لهجه‌ها متبحر باشند به کار بگیرد تا دانشجویان هم با لهجه‌های عربی آشنا شوند.

صرف زبان کفایت نمی‌کند

این استاد دانشگاه اصفهان تصریح کرد: برای ترجمه، دانستن دو زبان کافی نیست، یعنی در مرحله اول باید با فرهنگ دو زبان آشنا باشیم؛ اما متأسفانه فارغ‌التحصیلان این رشته حتی چشمشان به یک تابلو عربی نیفتاده است. در واقع، اگر در دانشگاه‌ها رشته زبان تدریس می‌شود باید برای دانشجویان امکاناتی فراهم شود که با گویش آن زبان مقداری هم‌زیستی کنند، چراکه هم‌زیستی با گویش یک زبان می‌تواند جهان‌بینی بسیار خوبی به دانشجویان درباره آن زبان و فرهنگش بدهد.